

YTTRANDE

SOU 2020:14

Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm 12 augusti, 2020

Remissyttrande avseende utredningen om Valfärdsteknik i äldreomsorgens S 2018:11 betänkande Framtidens teknik i omsorgens tjänst (SOU 2020:14).

RPG - Riksförbundet PensionärsGemenskap har beretts tillfälle att yttra sig över förslagen i rubricerad betänkande och lämnar följande synpunkter:

Sammanfattning

Den digitala utvecklingen i samhället går mycket snabbt och välfärdsteknik kan vara ett stöd för den enskilde individen samt för olika aktörer inom sjukvård och omsorg. Digitala tjänster ses av många, främst yngre, som en naturlig del av livet och utredningens konstaterar att välfärdsteknologiområdet släpar efter samhällets övriga digitala utveckling.

Utredningens mål är att främja användningen av välfärdsteknik inom äldreomsorgen och som vi är positiva till, men RPG värnar hela människan och den mänskliga vården kan aldrig ersättas helt av en maskin eller en tjänst oavsett mottagares ålder, sjukdom eller funktionsnedsättning. Det är också väsentligt att den enskildes önskan och vilja höras och respekteras.

RPG vill därför understryka att välfärdsteknologi alltid måste ses som ett stöd och inte en lösning på en växande andel äldre eller samhällets ekonomi. Ett teknokratiskt förhållningssätt är inte lösningen på dagens kris i äldreomsorgen eller inom sjukvården. En framtid med exempelvis tvättrobotar skrämmer.

Den arbetstid som frigörs genom teknikens hjälp måste istället öka insatser av personlig omsorg och inte ses som lösning att rationalisera i äldreomsorgen. Mänsklig närhet kan aldrig ersättas med maskiner.

Däremot välkomnar vi all teknik som minskar behovet av tvångsåtgärder med hänsyn till individens värdighet. Pejl-eller sökbara rörelselarm kan vara en möjlighet att eliminera onödiga inlåsningsalternativ för ökad självständighet. Det kan uppfattas som en brist att välfärdsteknik sällan erbjuds i samband med demensdiagnos, vilket kan innebära att vårdbehovet måste tillgodoses på en högre nivå.

Utredningen har ett positivt anslag kring välfärdsteknik men anger samtidigt att det behövs nationell styrning. Det kommunala självstyret underlättar inte införandet och handhavandet av välfärdsteknik i äldreomsorgen. Inte heller landets regioner som ansvarar för sjukvården. Utredningen föreslår att uppgifter läggs ut på en rad olika nationella aktörer. Dagens problem är inte att det finns för få aktörer som har ansvar för välfärdsteknikområdet utan snarare tvärtom, ansvaret är utspritt på kommunal, regional samt nationell nivå. Ingen ansvarar för helheten.

Vi saknar ett resonemang kring möjligheten att *en myndighet* får helhetsansvar för välfärdsteknikområdet på nationell nivå. När det exempelvis gäller pensioner har Pensionsmyndigheten ett övergripande ansvar och det torde även kunna vara möjligt på välfärdsteknikområdet. Vidare medför det kommunala självstyret att tjänsteutbudet inom välfärdsteknikområdet kommer att vara ojämnt och ojämfällt i landet. Därför menar RPG att en nationell enhet/myndighet krävs som ansvarar för allt från upphandling, datasäkerhet, riktlinjer, lagring, utbildning etc.

Vi anser att det behöver göras mer analys kring bestämmelse i socialtjänstlagen som tydliggör att välfärdsteknik får användas inom socialtjänsten och för vilka ändamål. Den personliga integriteten måste värnas och i den kommunala äldreomsorgen finns många olika typer av utövare och anställningsformer med personal som har mer eller mindre kompetens. Vidare krävs att utbildning inom äldreomsorgen blir likvärdig inom Sverige, undersköterskeyrket som ett exempel. Utredningen tydliggör heller inte anhörigas roll vid dialog kring vilka tjänster som en dement anhörig kan vilja ha eller behöva. Utredningen berör heller inte framtidsfullmakter.

Utredningens förslag:

- *Vi ställer oss positiva till utredningen* och dess ansats "stödjande omgivning för ett aktivt liv". Utvecklingen inom välfärdstekniken går inte att stoppa utan måste ses som en möjlighet att förbättra kvaliteten på välfärdstjänster genom ökad självständighet, oberoende och värdighet för mottagare av hälso- och sjukvård eller omsorgstjänster.
- *Vi delar även uppfattningen* att digitaliserad hälsa, vård och omsorg är en nationell angelägenhet. Det kommunala självstyret försvårar möjligheten att erbjuda välfärdstjänster på ett jämlikt, jämställt och för individen rättssäkert sätt. Det krävs säker personuppgiftshantering och lagring, gemensamma upphandlingar så att kostnaden kan hållas rimlig samt att likställa standard.
- *Vi delar betänkandets slutsatser* att det är nationella aktörerna som bör ansvara för de olika delarna inom välfärdsteknikområdet för att nå nationell samordning och styrning. Vi tillstyrker ett nationellt centrum för utveckling av äldreomsorgen som bland annat bidrar med metoder för verksamhetsutveckling inom digitalisering och välfärdsteknik, men vi ställer oss frågande till utredningens förslag kring fördelning av roller inom välfärdsteknikområdet. Vilket ansvar och befogenheter som Socialstyrelsen, Myndigheten för digital förvaltning, SKR/Inera, RSS, Vinnova samt ett nytt nationellt centrum har samt hur samordning mellan dessa måste tydligt klargöras.
- *Vi saknar ett resonemang kring möjligheten att en myndighet ansvarar för helheten av välfärdsteknikområdet inom omsorgen.* Sammanställning av alla olika aktörer inom området samt utredningar som har gjorts är välgjord och grundligt beskriven, men vi saknar ett efterföljande resonemang kring möjligheten att *en myndighet* får helhetsansvar för välfärdsteknik området på nationell nivå.

När det exempelvis gäller pensioner har Pensionsmyndigheten ett övergripande ansvar och det torde även kunna vara möjligt på välfärdsteknikområdet. Risken är stor att tillgången av välfärdsteknik kommer att se olika ut i landet.

Vidare kan stora samordningsvinster vid samlade upphandlingar göras. Därför menar RPG att en nationell enhet/myndighet krävs som ansvarar för allt från upphandling, säkerhet, riktlinjer, lagring, utbildning med mera. Vi förstår komplexiteten i frågan, men dagens alla aktörer och det stora antalet utredningar som gjorts och som dessutom ibland står i strid med varandra, gynnar inte Sveriges digitala utveckling. Det kan till och med vara diskriminerande då äldre inte får tillgång till livsförbättrande teknik på grund av samhällets oförmåga att samordna sina insatser.

- **Mer analys behövs kring** bestämmelse i socialtjänstlagen som tydliggör att välfärdsteknik får användas inom socialtjänsten och för vilka ändamål. Den personliga integriteten måste värnas. I den kommunala äldreomsorgen finns många olika typer av utövare och anställningsformer som exempelvis timanställda. Vilka får ta del av journaler och vad krävs för att få kamera övervaka en äldre? Vilken bakgrundskontroll görs av timanställda inom äldreomsorgen? I HSL finns idag tydliga regler kring skyddet för den personliga integriteten och utredningen föreslår att lagarna synkroniseras så att regelverket inte skiljer sig åt när det gäller vård och omsorg till äldre med nedsatt beslutsförmåga. Inom sjukvården är läkare och sjuksköterskor välutbildade men i äldreomsorgen finns många anställda med liten eller ringa utbildning.
- **Utredningen skissar på** stora kostnadsbesparingar i omsorgen genom införande av välfärdsteknik. Detta får dock aldrig överskugga det primära syftet med välfärdstekniken, nämligen att ge individen en ökad trygghet, säkerhet och självständighet. I Statens Medicinskt-Etiska Råds (SMER) rapport från 2014 fastslås: "Individens behov måste alltså gå före vårdgivarens intresse att spara resurser". Det hade varit värdefullt att ta del av IVO:s erfarenheter av den tillsyn av välfärdsteknik inom äldreomsorgen som IVO påbörjade 2018, vad gäller kommunernas kompetens att se till enskildas behov vid implementering av välfärdsteknik.
- **Vi är positiva** till förslaget med samordnad individuell plan (SIP) som metod för välfärdsteknik vid nedsatt beslutsförmåga, men det är mycket viktigt att alla ansträngningar görs för att säkerställa att den enskildes vilja respekteras.

- ***Vi saknar att anhörigas roll inte tydliggörs i utredningen.*** Anhöriga spelar redan idag en viktig roll inom omsorgen och bör även göra det vid insättning och bedömning av välfärdsteknik. Biståndshandläggarens roll och kompetens bör utredas närmare. I referensgruppen i utredning "Framtidens Socialtjänst" som leds av Margareta Winberg har diskuterats förenklad biståndsbedömning, dvs att kommunerna erbjuder visst utbud av tjänster utan biståndsbedömning. Många tjänster även inom välfärdsteknikområdet borde kunna erbjudas utan bistånd. Vissa utan kostnad och andra hyras till en låg kostnad för den enskilde. I en framtid kanske kommuner kan erbjuda olika lösningar på en hemsida som en palett av tjänster att välja mellan som man lätt klickar i och beställer online. Allt för att förenkla för individen. Här kan anhöriga också spela en viktig roll.
- ***Vi saknar även hur den enskildes rätt och önskan ska behandlas när en framtidsfullmakt finns.*** Vem äger företräde; framtidsfullmaktens viljeyttring eller SIP? Är det möjligt för SIP att frångå innehållet i framtidsfullmakter? Konsekvenserna av en framtidsfullmakt är mycket svåröverblickbara för den enskilde och dess anhöriga.
- ***Vi saknar*** del i utredningen kring problematiken med det praktiska handhavandet av löpande programvaruuppdatering och versionsuppgradering. Mycket av dagens teknik bygger på nya modeller och programvaror. Vem ska ansvara för det som köps in, uppdateras, underhålls och förnyas? Är det en nationell, regional eller kommunal angelägenhet? Utredningen beskriver att systemen ska vara robusta. RPG vill tillägga redundanta system. Det är livsviktig att teknik fungerar även vid ett strömavbrott och att det finns back-up system som tar vid. Redundans innebär stora kostnader och kanske måste prioriteras till viss välfärdsteknik. Vem ska ansvara för vilka säkerhetsnivåer som krävs för de olika tjänsterna och vilken kompetens kan samhället kräva?
- ***Vi anser inte att*** välfärdsteknik i sig löser bristen på personal inom äldreomsorgen genom att locka fler att vilja arbeta i vård- och omsorgsyren. Här krävs istället bra arbetsförhållande, rimliga löner, heltidstjänster och möjlighet till karriärvägar. Statusen måste höjas för yrken inom äldreomsorgen så att fler vill arbeta med äldre.

- Valfärdsteknik kan endast vara stöd som till exempel att de tyngsta arbetsuppgifterna försvinner samt erbjuda ökad trygghet och självständighet för användaren.
- *Vi stödjer* utredningens analys och förslag kring standardiserade utbildningsinnehåll på grundläggande nivå samt vidareutbildning.

Avslutning

Avslutningsvis, den generella digitala utvecklingen i samhället går snabbt och den är även viktigt för vård- och omsorg. Dessutom i en värld där andelen äldre ökar i befolkningen. Valfärdsteknikområdet erbjuder en möjlighet för Sverige som tech-land att inta en framträdande position, jämför med utvecklingen av spelbranschen i början av 2000-talet. Åldersdiskrimineringen av äldre i samhället på alla nivåer måste upphöra och förlegade attityder synliggöras.

Det borde vara lika lockande att arbeta med utveckling av välfärdsteknik som av digitala spel. Utbildningsdepartementet har här en viktig roll att fylla så att teknikutveckling och forskning blir attraktivt inom detta område. Många universitet erbjuder spelutvecklare men vad finns inom välfärdsteknikområdet?

För att öka utvecklingstakten, förbättra säkerheten, ge samordningsvinster samt vara jämlikt och jämställt föreslår RPG att en nationell myndighet får ansvaret för välfärdsteknikområdet inom omsorgen. Valfärdsteknik löser inte kommuners eller regioners behov av besparingar eller personalbristen inom omsorgen utan ska ses som hjälpmedel.

Många frågeställningar som utredningen tar upp behöver utredas vidare med personlig integritet och säkerhet i centrum. Den enskildes önskan, själv framhållen, via anhöriga eller via framtidsfullmakt måste väga tungt vid bedömningar.

Stockholm 12 augusti, 2020

Monica Blomberg
Förbundsordförande Riksförbundet PensionärsGemenskap (RPG)